

MTA BTK MŰVÉSZETTÖRTÉNETI INTÉZET
1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4. 1453 Budapest Pf. 33.
Tel: +36-1-3750493, Fax: +36-1-3561849
E-mail: mi.titkarsag@btk.mta.hu
Honlap: <http://www.mi.btk.mta.hu>

I. A kutatóhely fő feladatai 2017-ben

- Középkori művészettel kapcsolatos kutatások
- Reneszánsz művészettel kapcsolatos kutatások
- Barokk gyűjtéstörténettel kapcsolatos kutatások
- 19. századi művészettel kapcsolatos kutatások
- Művészettörténet-írás új eredményei
- Digitalizációs tevékenység

II. A 2017-ben elért kiemelkedő kutatási és más jelentőségű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

- Középkori művészettel kapcsolatos kutatások

A középkori témacsoport 2017. évi tevékenységének legfontosabb területe a magyarországi kőfaragványok vizsgálata volt. Az *Adatok az Árpád-kori művészet történetéhez* című posztdoktori NKFIH/OTKA kutatási program keretében folytatódott az Árpád-kori építészet és épületszobrászat egri és Egerhez kapcsolódó emléktanyájának kutatása. A vezető kutató, az intézet tudományos munkatársa az év első öt hónapjában négy főbb emlékcsoporthoz kapcsolódóan folytatta a munkát a pécsi, a zalavári, a pécsváradi és a székesfehérvári, nagyrészt márványból faragott, 11–12. századi kőfaragványok elemzésével, természettudományos vizsgálatával, fotóztatásával. Emellett a csoport munkája keretében folytatódott a középkori Magyarország síremlékei katalógusának gyűjtő- és szerkesztő munkája. Az év során intenzíven zajlott a székesfehérvári prépostság emléktanyáját, kőfaragványainak bemutatását célzó, az Árpád-házi kutatóprogram keretében készülő múzeumi kiállítás szakmai előkészítése, a 11. századi kőfaragványok és a síremlékekhez kapcsolódó faragványok jegyzékének összeállításával. Folytatódott Jász-Nagykun-Szolnok megye építészeti töredékei katalógusának gyűjtő- és feldolgozó munkája. Székesfehérváron a márványfaragványok revideált áttekintése során az egykori királyi bazilika 11. századi opus sectile díszpadlójának újabb, formai változatosságra valló részletei váltak ismertté. Az intézet egyik tudományos munkatársa az MTA CSFK Archeometriai Kutatócsoportjával együttműködésben a fenti emlékcsoportokhoz kapcsolódó – elsősorban provenienciára és bányahely-kérdéseket tisztázandó újabb anyagvizsgálatokra, illetve azok előző évben megkezdett folytatására is sort kerített. Pécsen a székesegyházból fennmaradt márványfaragványok és inkrusztált munkák (Pécs, Dómmúzeum), Pécsváradon a Madonna dombormű egy töredékének, valamint a törpepillérek töredékeinek vizsgálatára került sor.

Zalaváron márványfaragványok és az egykori berakásos dísz jellegének, összetételének meghatározása céljából történt mintavétel. Székesfehérváron dokumentáltan a bazilika területéről előkerült, a 11. században valószínűleg másodlagosan beépített márványból faragott aquincumi eredetű római sírkő (Dignius Secundianus) összehasonlító anyagvizsgálatára került sor. Az intézet egyik tudományos munkatársa vezető kutatóként indulása óta az Intézethez tartozó *Műemléki topográfiai kutatások Kőszegen és Tokaj-hegyalján* című NKFIH/OTKA projekt megvalósításán dolgozik. Ennek részeként készült el a kőszegi belváros és északi külváros épületeit bemutató, régebbi és újabb levéltári kutatások eredményeit is magába foglaló több szócikk, valamint elkezdődött a székesfehérvári Szűz Mária prépostság középkori kőanyagának feldolgozása. A számos kőanyagkutatás mellett az intézet egyik tudományos segédmunkatársa újszerű szempontból vizsgálta egy speciális késő középkori luxustárgy-típus, a csontnyergek feliratait szöveges irodalmi alkotások kontextusában. Kutatása az e műcsoportnak a 15. századi udvari kultúrában betöltött szerepe kapcsán hozott új eredményeket.

- Reneszánsz művészettel kapcsolatos kutatások

A reneszánsz művészet Magyarországon című NKFIH/OTKA-pályázat a magyarországi reneszánsz művészet kézikönyvét készíti elő, emellett a csoport 2017-es tevékenysége számos új tudományos eredménnyel is hozzájárul a 2018-as Mátyás emlékévhöz. A Reneszánsz témacsoport munkájának minden részlete kapcsolódik az Intézet újraindult kézikönyvsorozatának reneszánsz kötetéhez. Az Intézet jelenleg a magyarországi reneszánsz művészet kutatásának minden szegmensét le tudja fedni, és integrálni is képes a vonatkozó hazai kutatásokat. A kutatás iránya a magyar tudomány régi tradícióit folytatja: a késő középkorban elsősorban Mátyás király műpártolását vizsgálja, annak hazai előzményeivel és európai kapcsolataival foglalkozik. Az intézet egyik tudományos főmunkatársa az év folyamán kutatásait elsősorban a Mátyás-kori reneszánsz művészet tárgykörében, másodsorban a firenzei 15. századi miniatúraművészet témájában végezte. Ezzel párhuzamosan zajlott a Corvina könyvtár fejlődéstörténetére vonatkozó kutatások elsősorban a könyvtár ún. korai korszakára vonatkoztak. Az 1460-as években és a következő évtized elején készült fehér indafonatos kódexek provenienciájának feldolgozása során azonosítani lehetett egy Janus Pannonius pécsi püspök számára készített kódexet, valamint sikerült kimutatni, hogy az ebben az időszakban készült, és később a Corvina állományába került kódexek egy jelentős csoportja valójában Rómában keletkezett. Ez a megfigyelés szükségessé teszi, hogy részben újragondoljuk a korai magyarországi humanista könyvkultúra történetét, különös figyelmet fordítva a magyarországi főpapok kuriális kapcsolataira. A királyi könyvtár kéziratának egy másik római eredetű csoportjába tartozik a Battista Mantovano karmelita szerzetes Mátyásnak dedikált, *Parthenice Mariana* című költeményét tartalmazó corvina (Budapest, OSZK, Cod. Lat. 445). E kódex keletkezés- és proveniencia-történetével kapcsolatos eredményeket több év munkájával sikerült összegezni 2017-ben. Lezárult az Andrea del Verrocchio műhelyében 1485-ben készült és Budára küldött fehérmárvány kúttal kapcsolatos kutatás, az újonnan előkerült töredék segítségével sikerült tovább finomítani a mű eszmei rekonstrukcióját és új megfigyelésekkel gazdagítani keletkezésének körülményeit. A Mátyás-kori reneszánsz szobrászat körében további kutatások történtek elsősorban a magyar uralkodó számára Budán, illetve Firenzében dolgozó itáliai mesterek műveinek keletkezéstörténetét vizsgálva. Előzetes eredményei alapján sikerült új politikai kontextusba helyezni az Andrea del Verrocchio által Mátyásnak készített, Nagy Sándort és Dareioszt ábrázoló, elveszett domborműveket, egyúttal új datálást is javasolva e műveknek. Ugyanebben a tárgykörben sikerült beemelnie a budai eredetű, all'antica szobrok közé egy eddig ebben az összefüggésben szinte teljesen ismeretlen, Gregorio di Lorenzónak tulajdonítható domborművet is. A Mátyás-kori reneszánsz

szobrászati emlékek, elsősorban a firenzei import művekkel kapcsolatos kutatás a szobrászati emlékeknek az uralkodói reprezentációban betöltött szerepére vonatkozóan és a művészeti mecénatúra szemszögéből értékeli a műveket. Az intézet egyik tudományos segédmunkatársa kutatásait a 15. század végi miniatúrafestészet tárgykörében végezte, egyrészt egy roueni óráskönyv ikonográfiai sajátosságainak a műfaji összefüggéseit vizsgálta (Párizs ítélete), másrészt a Mátyás számára, vagy környezete megrendelésére készült liturgikus kódexek díszítéseivel, illetve korai provenienciájukkal kapcsolatban jutott új eredményekre. Jelentős fejleménynek tekinthetőek újabb kutatási eredményei a Mátyás Graduále (Budapest, OSZK, Cod. Lat. 424) miniatúráinak stílusösszefüggéseit illetően, amennyiben sikerült újabb művet társítania a budai megrendelésre készült liturgikus kódexhez, a bécsi Österreichische Nationalbibliothekban őrzött Johannes de Vico-kéziratot. Az intézet egyik tudományos munkatársa folytatta a Bocskay György kalligráfusról szóló kismonográfiájának a megírását. Az egyik legjelentősebb új forrása Bocskay György végrendelete, amely számos, eddig ismeretlen adatot tartalmaz a kalligráfus életére és korabeli kapcsolatrendszerére vonatkozóan – például szerepel benne a temetkezőhelye, amely immár a bécsi Himmelpfortklosterrel azonosítható. Egyértelművé vált tovább, hogy Nádasdy Tamás lékai síremlékére Bocskay György készítette a feliratokat, amelyek közül a sírfelirat egy 16. századi kéziratban is fennmaradt a nádor életrajzával együtt. A késő reneszánsz művészettel kapcsolatos kutatások részeként feldolgozásra került a Jagelló-kortól 1572-ig terjedően a magyarországi lovagi tornák és az ezekkel kapcsolatos udvari fesztiválok.

- Barokk gyűjtéstörténettel kapcsolatos kutatások

Az intézet egyik tudományos főmunkatársa a 17. századi főúri reprezentáció témakörében az Esterházy Pál által írt végrendeleteket tekintette át. A kutatás elsősorban arra irányult, hogy a herceg vagyoni rendelkezéseinek segítségével kövesse végig a fraknoi kincstár (és az Esterházy-hitbizomány) kialakításának történetét, elsősorban abból a szempontból, hogy családtagjaihoz fűződő viszonyának változásai mennyire olvashatók ki a testamentumok szövegéből, illetve az érzelmi változások milyen formában csapódtak le vagyoni rendelkezéseiben. Egy másik kutatás egy eddig szinte teljesen ismeretlen 17. századi nürnbergi gyűjtemény, Hans Septimius Jörger Kunstkammerének rekonstrukcióját lehetővé tevő levéltári forráskutatására irányult. Az intézet egyik tudományos főmunkatársa kutatásainak a munkacsoport témakörében végzett része elsősorban Jancsó Imre (1793–1848) erdélyi udvari kancelláriai titkár mindaddig feldolgozatlan gyűjteményeinek feltárására és tudományos feldolgozására irányult. Ez az anyag jelentős részben ma is a Magyar Tudományos Akadémia gyűjteményeiben található (metszet-, térkép- és könyvtár), részben pedig az Österreichisches Staatsarchivban (Haus- Hof und Staatsarchiv). Az intézet egyik tudományos munkatársa munkája nyomán egyértelművé vált, hogy Károlyi Sándornak kulcsszerepe volt a Károlyi család 18. századi rezidenciális építkezéseiben, a mesterek apró részletekre kiterjedő utasításai alapján dolgoztak, illetve személyében tervezőt is számon tarthatunk, aki javaslatokat készített épületeihez. Károlyi Antal jószágigazgatói, Mlinaricz Antal és Sváby Kristóf levelei hasonlóan jelentős új források, melyek a 18. század második felében a nagykárolyi uradalomban zajló építkezésekről tájékoztatnak. 2017-ben egy több éves, részben a Bolyai János-ösztöndíj, részben egy NKFIH/OTKA projekt révén finanszírozott kutatási program zárására is sor került. Ez eredetileg egy az Esterházy-levéltárból származó, ismeretlen eredetű, 17. századi festményinventárium szövegének elemzéséből indult ki, és vezetett el számos fontos, ma is közgyűjteményben őrzött műalkotás (Bartholomäus Spranger, Matthäus Gundelach, Hans von Aachen, Christoph Paudiss, Hans Baldung Grien, Joos de Momper stb. művei) azonosításáig. A projekt keretében 2017 folyamán elkészített monográfia fantomképet rajzol egy 17. század végi bécsi műgyűjtőről,

lokalizálja gyűjteményének szóródását, végigkíséri képeinek Bécsből Prágán át Párizs és Amszterdam felé vezető útját, és a későbbi tulajdonosok segítségével beilleszti az azonosított festményeket a 17–18. századi műgyűjtés szövetébe. Mivel a tárgyalt művek mind külföldi múzeumokban, illetve magángyűjteményekben vannak, és a forrásközlés, illetve a monográfia mindegyik műre új, adott esetben az eddig ismertnél több száz évvel korábbi provenienciát tesz közzé, a kötet angol nyelvű publikálásának előkészítése is elkezdődött.

- 19. századi művészettel kapcsolatos kutatások

Az intézet több tudományos munkatársa közreműködött a nemrégiben átadásának másfél évszázados évfordulóját ünneplő MTA Székház tudományos dokumentációjának és értékleltárának elkészítésében, amely ezentúl a palota bármikor szükséges felújításának állandó segédleteként szolgál. Az Intézet kézikönyv-sorozata a magyarországi és magyar művészet történetét a legújabb tudományos eredmények alapján dolgozza fel, a már korábban megjelent, *A magyar művészet a 19. században. Építészet és iparművészet* c. hiánypótló kézikönyvet a magyar művészet tán leginkább dinamikus időszakának korszakalkotó urbanisztikai és életmódbeli forradalmát foglalta össze, új, könnyebben kezelhető, a szakembereknek és a közönségnek is megfelelő módon. A 19. századi építészettörténettel foglalkozó témacsoport legfontosabb közös munkája a fenti előzmény folytatásaként *A magyar művészet a 19. században. Képzőművészet* című kézikönyv kiadásra való előkészítése volt. Több éves munka nyomán elkészültek és végleges formát nyertek a kéziratok. Az igen nagy volumenű munkában a 19. század – építészet, képzőművészet és mentalitástörténeti témacsoport minden intézeti tagja részt vett szerzőként, szerkesztőként, képszerkesztőként vagy lektorként. Az intézet egyik tudományos tanácsadója a budapesti Országház kapcsán ért el új eredményeket. A hatalmas, számos műalkotással díszített, igen széles társadalmi és politikai beágyazottságú épület számos aspektusának beható tanulmányozása során lehetőség nyílt a vonatkozó, korábban rendezetlen és nem hozzáférhető, az Országgyűlés Hivatalában őrzött levéltári anyagok kutatására. Az ezek révén összeálló új képet az épület 2017-ben lezárt nagymonográfiájában foglalta össze. Az intézet egyik tudományos munkatársa az egykori kolozsvári I. Ferenc József Iparmúzeum épületeinek és gyűjteményének feltárással foglalkozott 2014 óta, a hároméves kutatást összegző kötet 2017 tavaszán jelent meg. Az építészettörténet és gyűjtéstörténeti szempontokat egyesítő publikáció a kutatás eredményeinek összefoglalásaként a sajátos feladatú és gyűjtőkörű erdélyi múzeum modernizációs szerepét vizsgálja. A tudományos közösség előtt is mindezidáig jószerivel ismeretlen intézmény a történelmi Magyarország utolsó korszakában a hazai iparfejlesztés sajátos színtere volt, ezt mutatja az is, hogy fennállásának pár évtizede alatt gyűjtési stratégiája jelentős átalakuláson ment át. Modernizációs küldetésének betöltése érdekében bemutatta úgy az iparosság eszközeit, mint szociális szempontok mentén válogatott háziipari tárgyakat és egy elsőrangú modern iparművészeti gyűjteményt. Egy NFKIH/OTKA kutatási program támogatásával megjelent a műgyűjtéstörténeti kutatócsoport *De Signis* című könyvsorozatának 5. kötete, valamint folytatódott további kötetek előkészítése a Balassi Kiadó gondozásában a Henszlmann Imre levelezése és iratai című alsorozat 3. kötetével, az 1865 és 1866. év anyagának sajtó alá rendezésével. Elkészült a De Signis nevű adatbázis a Szépművészet Múzeum Antik Gyűjtemény adatbázis-családjával együttműködésben, amelyben elsősorban a Fejérváry–Pulszky-gyűjtemény kéziratos és nyomtatott forrásainak, valamint Szilágyi János György a gyűjteményről szóló publikáció kézipéldányainak (azaz a megjelenés után a szerző által margináliákkal aktualizált példányainak) digitalizálását jelentette.

- Művészettörténet-írás új eredményei

A Tudománytörténeti Kutatócsoport intézeti tagjai azon dolgoznak, hogy feltérképezzék (és forráskiadások révén megszüntessék) a 20. századi magyar művészettörténet-írás historiográfiájának fehér foltjait. Mindig kitüntetett figyelmet szentelnek a forráskiadásoknak – akár a magyar művészettörténet általános, akár a tudománytörténet speciális forrásairól volt szó – és folytatjuk azt az elkezdett munkát, amit az *Emberek és nem frakkok. A magyar művészettörténet-írás nagy alakjai* című kézikönyvvel Intézetünk kezdeményezett, különös tekintettel a két háború közötti időszak tudománytörténetére (Pl. Wilde János, Hauser Arnold, Gerevich Tibor életmű és hagyaték kiadások). Ehhez a munkához is kapcsolódóan a fényképtár Gerevich Tibor fotóanyagát egy kutató dolgozza fel. 2017-es első forráskiadványt Hauser Arnold világhírű magyar művészettörténész-művészetszociológus korai írásainak kritikai kiadásával a Filozófiai Kutatóintézetrel együttműködésben, intézetközi együttműködésben adtuk ki, amely egyben a Hauser-projekt lezárását is jelentette. A válogatás a fontosabb szövegtípusokat tartalmazza Hausertől, illetve vele kapcsolatosan Hauser korai művészeti kritikái a korabeli Budapest kulturális életének keresztmetszetét adják. Esszéken, kiállítás- és műkritikákon keresztül mutatják be azt, hogy hogyan alakult ki Hauser társadalomtörténeti érdeklődése. A megvalósult Hauser-kötet a forráskiadások és Hauserről szóló tanulmányok révén a magyar kultúrtörténet, művészettörténet, művészetelmélet és filozófiatörténet kutatói számára hiánypótló szerepet tölt be. A két korábbi forráskiadványt (Enigma no. 87. és 88.) követően tavaly tovább folytatódott a Szilágyi János György hagyatékával kapcsolatos kutatás. Szilágyi János György (1918–2016) ókortudós, művészettörténész egyike annak a néhány klasszika-archeológusnak, aki nem csak szűkebb tudományára, de a társadalomtudományok több ágára is maradandó hatást gyakorolt, akár mestere: Kerényi Károly. Kutatócsoportunk munkatársai az Intézet Adattárában őrzött Körner Éva-hagyatékban közel 40 levelet találtak, amelyet előkészítettek forráskiadásra. Az intézet egyik tudományos főmunkatársa feldolgozta Kós Károly és Papp Aurél festőművész levelezését, amelyet a szatmárnémeti Állami Levéltár őriz. A mintegy száz levél sok fontos adalékot tartalmaz az első világháború utáni évtizedek (1922-1960) romániai, erdélyi politikai és művészeti közélet állapotáról, a többségi állam és a nemzetiségek egyéni módon megítélt viszonyrendszeréről. Kós Károly Papp Aurél festőművésznak az 1922-es választásokon, Szatmáron elszenvedett veresége után írt először, s – kisebb-nagyobb megszakításokkal – a festő-szobrász haláláig leveleztek. Az erdélyi népek (románok, magyarok, szászok) és kultúrájuk, művészetük-művészeik együttműködésében és kölcsönös megismerésében, egymás segítésében bízó s ezért dolgozó Kósnak Papp Aurélnak először a kiállított művei (1921) hívták föl a figyelmét. Benne az erdélyi kultúráért önzetlenül és elkötelezetten dolgozó kultúrmunkást látott, akivel meg tudta – és meg akarta – osztani az aktuális politikai nézeteit ugyanúgy, mint az Erdélyi Helikkonnal kapcsolatos szerkesztői gondjait, kiállítás-szervezési nehézségeit (Erdélyi képzőművészek kiállítása, Kolozsvár, 1930), életvezetési problémáit, s néha még a legbensőbb érzéseit is.

- Digitalizációs tevékenység

2017. szeptember 15-én, öt éves munka eredményeként befejeződött az MTA BTK Művészettörténeti Intézet Fényképtára leltározott analóg tételeinek digitalizálása, így az intézet honlapjáról már online is elérhető és kutatható 80.000 fényképfelvétel. Ezzel a Levéltári Regesztagyűjtemény majd 300.000 tételes anyaga mellett egy újabb gyűjteményünk vált szinte teljes egészében elérhető az intézet honlapján, ilyen módon a Fotótár is átállt az online kutatói kiszolgálásra. A digitalizált gyűjtemény keresőfelületén keresztül elérhető a Fényképtárban őrzött analóg gyűjtemény nagy része: a D jelű 7400 képet tartalmazó diaposzítívok teljes állománya mellett a közel 9400 tételes B jelű zselatinos ezüst képek közül

8400, valamint a 65.000 tételt tartalmazó N jelű negatív állomány nagy része, 64.300 felvétel. A Lexikongyűjtemény magyar, illetve Magyarországon működő művészekről tartalmaz életrajzi és bibliográfiai adatokat, illetve kivágott cikkeket és aprónyomtatványokat. A gyűjtemény alapját Szentiványi Gyula cédula- és aprónyomtatvány- gyűjteménye alkotja, amely eredetileg a *Magyar Képzőművészek Lexikona* c. kiadványhoz készült. A Szendrei János és Szentiványi Gyula nevével jelzett sorozat első kötete 1915-ben jelent meg, további kötetei azonban nem kerültek kiadásra. Az intézeti gyűjtemények digitalizálási programja keretében a Lexikongyűjtemény anyagából az eredeti Szentiványi-féle lexikon A–H betűkig terjedően elkészült eredeti kéziratát tettük közkinccsé 2017 kora őszén. Az Adattárban tovább folyt a közérdeklődésre számot tartó részegységek digitalizálása és nyilvános elérhetővé tétele: Bende János: *A képzőművészeti egyesületek története (1951–1953)*, valamint 11 periodika mintegy 15030 céduláját tartalmazza, amelyek cím szerint, azon belül évfolyamonként kutathatók. Folytatódott a *Budapest építészeti öröksége – Lipótváros* című intézeti digitális fényképgyűjtemény gyarapítása a Magyar Nemzeti Bank épületének részletes fotódokumentációjának elkészítésével. Az intézet digitalizációs tevékenysége egyre szélesebb körben ismert, az elérések száma dinamikusan növekszik. Ez a tevékenységünk 2017-ben nemzetközi dimenziót is kapott: az intézet egyik tudományos főmunkatárs képviseli az intézetet a Herder Institut für historische Ostmitteleuropaforschung, Institut der Leibniz Gesellschaft és a Foto Marburg, Deutsches Dokumentationszentrum für Kunstgeschichte által szervezett FoKO (Forschungsinfrastruktur Kunstdenkmäler in Ostmitteleuropa) projektben. Ennek keretében elvégezte az MTA BTK MI Fotótára által a projekt számára rendelkezésre bocsátott fotóanyag (170 digitalizált, fekete-fehér felvétel) és a hozzájuk tartozó összesen 510 adatlap feltöltését, amelyek már nyílt hozzáféréssel tanulmányozhatók.

b) Tudomány és társadalom

A Művészettörténeti Intézet szakmai vezetésével működő MTA Művészeti Gyűjtemény mindenkori (éves) alapfeladatai közé tartozik az Akadémia egykori és mai műkincsállományának kutatása és az új eredmények publikálása, amelyet 2017-ben a *#ruhatárvan!* kamarakiállítás-sorozatban tárt a nyilvánosság elé. A közművelődési feladatok részeként a Múzeumok Éjszakája rendezvényen körülbelül 750 fő látogatta meg az MTA Székházat és a Művészeti Gyűjteményt. A *Legyen tiéd a nap műtárgya* kategóriában meghirdetett országos versenyen a Művészeti Gyűjtemény bejutott a legjobb 30 közé Kisfaludy Károly egy kézzel festett perzsa tolltartóban őrzött kézfejsontjával. Ezek mellett az év folyamán számos tárlatvezetést tartottak a gyűjtemény munkatársai (Építéstörténeti túra; szakvezetés a gyűjteményben; illetve; előadást (Képről képre), élő műtárgyinstallálást; KÉP/VERS programot (versrészletek képek előtt); klasszikus zenei koncertet (J. Haydn: op. 20 No. 2 C-dúr vonósnégyes), és Tableau vivant-t (Michel Dorigny-nek a Szépművészeti Múzeumban őrzött *Parnasszus* című festménye, alak- és drapériatanulmányokkal a Képzőművészeti Egyetem tanárainak és diákjainak közreműködésével) szerveztek. A Kulturális Örökség Napjain kb. 400 fő látogatta meg a székházat. A szintén a Művészettörténeti Intézet szakmai vezetésével működő MTA Pszichiátriai Művészeti Gyűjtemény 2017 februárjában új helyszínre, az MTA HTK kutatóházába költözött, ezzel párhuzamosan megtörtént a közérdekű muzeális gyűjtemény működési engedélyének módosítása. A gyűjteményt 2017-ben 118 látogató kereste fel, zömében diákok, orvosok, művészetterapeuták. Az intézet egyik tudományos főmunkatársa 1950-es és 1960-as évekhez kapcsolódó Csernus-kutatásai mellett foglalkozott az 1960-as és 1970-es évek neoavantgárd művészetével és a kulturális ellenállás fogalmával és annak nemzetközi recepciójával is. Emellett folytatta az Exindex folyóiratban elkezdett és Opus Mirabile díjjal értékelt elméleti cikksorozatát a kortárs művészet és művészetelmélet témakörében. Olyan jelentős

kiállításokat vizsgált meg a kortárs kultúratudomány különféle eszközeivel, mint az Off Biennálé vagy a posztoszocialista művészet és az ökonómia kapcsolatait vizsgáló *Gazdálkodj Okosan!* a Ludwig Múzeumban. 2014-ben az Iparművészeti Múzeum és az MTA BTK Művészettörténeti Intézet kiállítást szervezett Lechner Ödönről *Lechner, az alkotó génusz* címmel. Ennek derivátumaként, ugyanilyen címmel tablókiállítást állított össze az intézet tudományos tanácsadója, amely 2017-ben a budapesti metró-kocsikban volt látható, emellett a kiállítást 2017-ben két vidéki városban is bemutattuk. Az intézet egyik tudományos segédmunkatársa oktatóként vesz részt a Matthias Corvinus Collegium - Fiala Tehetség Programjában, amelynek keretén belül 4 vidéki városban tartott két egész napos szombati foglalkozást 7. osztályosoknak, *Civilizációk és Művészetek I.* címmel.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai

Az intézet szoros kapcsolatokat ápol a diszciplína két legjelentősebb nemzetközi szervezetével, a CIHA-val (Művészettörténészek Nemzetközi Bizottsága) és RIHA-val (Művészettörténeti Intézetek Nemzetközi Szövetsége). Részt vesz ez utóbbi vállalkozásában, a RIHA Journal nevű nemzetközi online szakfolyóirat megvalósításában. Az intézet két tudományos munkatársa révén érintett ez utóbbi vállalkozásában, a nemzetközi online szakfolyóirat megvalósításában, akik a RIHA online journal helyi szerkesztőjeként is dolgoznak. A Thieme-Becker és a Saur örökébe lépő De Gruyter művészlexikon magyar művészekről szóló szócikkei nagyrészt a Lexikon-gyűjtemény anyagán alapulnak, a lexikon magyar vonatkozású szócikkeit az intézet egyik tudományos segédmunkatársa szerkeszti. Az ELTE BTK Művészettörténeti Intézetében működő MTA-ELTE Thesaurus Mediaevalis Kutatócsoport, az MTA BTK Művészettörténeti Intézete, valamint a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat által 2017. december 8-án Budapesten Tóth Sándor művészettörténész (1940–2007) emlékére szervezett művészettörténeti konferenciát. Az intézet reneszánsz művészettel foglalkozó munkatársai közül többen részt vesznek az MTA BTK Történettudományi Intézet „Lendület” Szent Korona Kutatócsoportjának munkájában is; külső tagjaként elkészített egy angol nyelvű tanulmányt, amelyben az 1563-as, illetve az 1572-es pozsonyi magyar királykoronázások ünnepségeit és lovagi tornáit mutatják be. Ez évtől az intézet egyik tudományos munkatársa bekapcsolódott az Osztrák Tudományos Akadémia Institut für Kunst- und Musikhistorische Forschungen-jének három éves FWF-kutatási projektjébe (Visuelle Kultur der Herrscherrepräsentation in Städten des Habsburgischen Reichs – von Ferdinand I. bis Josef I. (1526–1711), amely osztrák, magyar és cseh kutatók közreműködésével zajlik. A *Művészetek és tudomány a nemzetépítés szolgálatában a 19. századi Magyarországon* nevű NKFIH/OTKA-projektben az intézet két tudományos munkatársa vesz részt, egyikük építészettörténeti és iparoktatási kutatásokkal, a másikuk a 19. századi magyar nyelvű építészet- és művészetelméleti források kritikai és tudománytörténeti szerepének vizsgálatával. Az intézet egyik tudományos munkatársa a 19. századi műtárgymásolatok történetének egyes aspektusait bemutató nemzetközi vándorkiállítást készített elő, ennek részeként együttműködésről állapodott meg a bécsi egyetem Művészettörténeti Tanszékeivel (Institut für Kunstgeschichte - Universität Wien) és a brüsszeli Musées royaux d'art et d'histoire de Bruxelles, Atelier De Moulage-zsal, illetve 19. századi műtárgyfényképeket őrző hazai intézménnyel (Magyar Képzőművészeti Egyetem, Magyar Nemzeti Múzeum). Az MTA Pszichiátriai Művészeti Gyűjtemény 2017 nyarán a prominens párizsi kiállítóhelyen, a Maison Rouge-ban rendezett kuratori kiállításra (Inextricabilia címen, Lucien Peiry rendezésében) textilmunkákat kölcsönzött. Az intézet több munkatársának részvételével folytatódott a 60-as évek magyar grafikájának kutatása, az intézet egyik tudományos főmunkatársa részt vett a Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti galéria *Keretek között – A hatvanas évek művészete Magyarországon (1958–1968)*

című, a korszak művészetével foglalkozó kiállításának munkálataiban. 2017-ben, részben az intézet egyik tudományos munkatársa elkészítette Keserü Ilona catalogue raisonnéját, amely a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával a Kisterem galériával együttműködésben valósult meg. A kortárs művészet kutatásának keretében az intézet együttműködik a Translocal Institute-tal, a C3 Kulturális Központtal és a Tranzit.hu Közhasznú Egyesülettel. Az intézet a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeummal *Tábla/Kép – Festészet a technológiai konvergencia és a globalizáció korszakában* címmel, valamint a Petőfi Irodalmi Múzeum filiájaként működő Kassák Múzeummal *A szürke zónától az ellenzékiességig – A szocialista korszak nonkonform művészete és gyűjteményei* címmel rendezett közösen konferenciát az Európai Bizottság által támogatott COURAGE nemzetközi kutatóprogram keretén belül. Ezen kívül egyik tudományos főmunkatársa révén részt vett a RomArchive-nak a budapesti Goethe Intézetben szervezett, *The Image of the Roma in Art History* című konferenciájára beérkező előadás tervezetek értékelésében. Az intézet egyik tudományos főmunkatársa az Art Scene fejezet chapter coordinatoraként működött közre az MTA BTK Történettudományi Intézete által koordinált nagy EU-s pályázat (Cultural Opposition: Understanding the Cultural Heritage of Dissent in the Former Socialist Countries) készülő kötetében. Az intézet számos munkatársa vesz részt a hazai és határon túli művészettörténész képzésben. Az intézet egyik tudományos tanácsadója a budapesti Corvinus Egyetemen és a Pécsi Tudományegyetem a Breuer Marcell Doktori Iskolában az építészettörténet és építészetelmélet oktatója, egyik tudományos főmunkatárs 2017 elejétől főállású egyetemi adjunktusként dolgozik az ELTE BTK Művészettörténeti Intézetében. Az egyik tudományos munkatárs óraadó a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, illetve a kolozsvári Babes Bólyai tudományegyetem magyar nyelvű művészettörténet tanszékének társult oktatója. Az egyik tudományos munkatárs a Károli Református Egyetem Szabadszék tanszékének művészettörténet szakirány felelőse. Egy tudományos munkatárs a Színház- és Filmművészeti Egyetem doktori programjában vesz részt. Az intézet egyik tudományos segédmunkatársa 2017 júliusában felkért oktatóként részt vett a CEU *Summer Study Abroad: Cultural Heritage Studies Program at CEU* nevű nyári egyetemén.

IV. A 2017-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az intézet folyóirata, az *Ars Hungarica* az NKA folyóirat kiadási kollégiuma és MTA támogatása alapján évente négy számmal jelenik meg. A 19. századi *A magyar művészet a 19. században. Képzőművészet* című kézikönyv, valamint Kerny Terézia: *Uralkodók, királyi szentek. Válogatott ikonográfiai és kultusztörténeti tanulmányok*, továbbá Mikó Árpád (szerk.): *Fülep Lajos műveinek kritikai kiadása IV.* megjelentetését az MTA Könyvkiadási Bizottsága támogatta. A kézikönyv megjelentetésére további támogatást nyújtott az MTA BTK és a Nemzeti Kulturális Alap.

V. A 2017-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Beke László-Németh Katalin-Pataki Gábor-Tímár Árpád (szerk.): *Németh Lajos: „Szigetet és mentőövet”. Életinterjú 1986.* Budapest: MTA BTK-MissionArt Galéria, (2017)

Bubryák Orsolya: *Fantomkép egy 17. századi bécsi műgyűjtőről. A szövegelemzés lehetőségei és korlátai az Esterházy-levéltár egyik festményjegyzékében.* Budapest: MTA BTK Művészettörténeti Intézet, (2017)

Farbakyné Deklava Lilla: *Schulek Frigyes.* Budapest: Holnap Kiadó, [Az építészet mesterei könyvsorozat], 2017.

Borbála Gulyás: Die Turniere am Hof der ungarischen Könige im 16. Jahrhundert. In: Stefan Krause – Matthias Pfaffenbichler Hgg.: *Turnier. 1000 Jahre Ritterspiele*, Wien, Kunsthistorisches Museum, München: Hirmer Verlag, 130–153. (2017) MTMT: 3308907 <http://real.mtak.hu/id/eprint/71704>

Hornyik Sándor: A szocialista spektakulum és a magyar „konstruktivizmus” In: Petrányi Zsolt (ed.): *Keretek között. A hatvanas évek művészete Magyarországon*. Budapest: Magyar Nemzeti Galéria (2017) 84-103. MTMT: 3305003

Lővei Pál: A „sárkánylovagok” kőfaragója: Egy 15. századi szobrász-vállalkozó műhelye Budán. In: *Hatalom, adó, jog: Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk.: Weisz Boglárka; Kádas István. Budapest: MTA BTK TTI (2017) 387–485. MTMT: 3248002 (3229047) <http://real.mtak.hu/id/eprint/70656>

Markója Csilla, Bardoly István (szerk.) Sümegi György (forráskiad.): *Kós Károly olvasókönyv*, 1–175. Forráskiadvány. Az Enigma Kós Károllyal foglalkozó különszáma (no. 92.), levelek és tanulmányok. (2017) <http://real.mtak.hu/id/eprint/71702>

Mikó, Árpád: Fate of the Liturgical Equipment of the Late Medieval Cathedrals in Hungary in the Early Modern Age. In: *Identity and Culture in Ottoman Hungary*. Eds. Pál Fodor, Pál Ács. (Studien zur Sprache, Geschichte und Kultur der Türkvölker, Bd. 24.) Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 225–238. (2017) MTMT: 3261598

Pócs, Dániel: The History of a Corvina Codex. Battista Spagnoli Mantovano: *Parthenice Mariana*. In: *A Home of Arts and Muses. The Library of King Matthias Corvinus*. (De Bibliotheca Corviniana; Supplementum Corvinianum, 4.) Ed. by Edina Zsupán. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 141–202. (2017) MTMT: 3309609

Sisa, József: Architecture, art et industrie: Institutions et enseignement en Hongrie à l'époque du dualisme. *Acta Historiae Artium*, LVIII. 153–165. (2017) MTMT: 3306083, <http://real.mtak.hu/id/eprint/71554>

Székely Miklós: *Nemzet, ipar, művészet. A kolozsvári I. Ferenc József Iparmúzeum 1887–1918*. [Tanulmányok a nacionalizmus kultúrtörténetéből; 4] Budapest: MTA BTK TI (2017) MTMT: 3280274